Piotrkowskie Zeszyty Historyczne, t. 27 (2026), z. 1, s. 111-115
www.pzh.edu.pl

DOI: 10.60774/c74d-zv44

Ayman S. Ibrahim, *Muhammad's Military Expeditions. A Critical Reading in Original Muslim Sources*, Oxford University Press, Oxford 2024, ss. 400

Przedstawiona w niniejszym tekście praca ma przede wszystkim na celu wprowadzenie do literatury anglojęzycznej nowych ustaleń arabskich badaczy odnośnie tematyki wypraw militarnych podejmowanych przez Proroka Muhammada w ostatnich latach zarządzania przez niego rodzącą się wspólnotą muzułmańską. Okres pierwszych wypraw, realizowanych przez Proroka, to nadal istotny i fascynujący temat badawczy. Jak można przeczytać we wstępie do interesującej nas książki, możemy się spotkać z licznymi interpretacjami tego tematu – poczynając od pytania, czy w ogóle ekspedycje takie miały miejsce w takim zakresie, jaki można odczytać ze źródeł narracyjnych, poprzez kwestię ich przyczyn – czy były to faktycznie kwestie religijne, czy też może jednak głównym motywem tych działań były istniejące od dawna waśnie plemienne, jeżeli z kolei tak to, czy można je traktować jako początek okresu podbojów muzułmańskich?

Autor miał na celu przede wszystkim dokonanie ponownej reinterpretacji licznych źródeł narracyjnych, starając się przedstawić motywacje, jakie kierowały ich autorami, odnajdując związki pomiędzy reprezentowanymi przez nich nurtami islamu czy opcjami politycznymi a sposobem przedstawiania konkretnych działań Muhammada. Sam Ayman S. Ibrahim to badacz pochodzący z Egiptu, związany z uniwersytetem w Hajfie oraz Fuller Theological Seminary w Pasadenie, gdzie się doktoryzował. Obecnie pracuje m.in. jako dyrektor Jenkins Center for a Christian Understanding of Islam. Jest autorem licznych prac dotyczących relacji chrześcijańsko-islamskich, m.in. *A Concise Guide to Islam: Defining Key Concepts and Terms* (Baker Academic 2023), *A Concise Guide to the Life of Muhammad: Answering Thirty Key Questions* (Baker Academic 2022), *Conversion to Islam: Competing Themes in Early Islamic Historiography* (Oxford University Press 2021), *A Concise Guide to the Quran: Answering Thirty Critical Questions* (Baker Academic 2020), *The Stated Motivations for the Early Islamic Expansion (622-641): A Critical Revision of Muslims' Traditional Portrayal of the Arab Raids and Conquests* (Peter Lang 2017).

W rozdziale pierwszym omawianej książki (s. 1-59) Autor przedstawił krótki zarys znaczenia opowieści na temat wypraw zbrojnych Muhammada w literaturze islamskiej,

tak klasycznej, jak i ich współczesnych interpretacji. Wskazuje tutaj przede wszystkim na niejednorodność tych przekazów – nie wszyscy autorzy traktowali je jako relacje z faktycznych wydarzeń, mających miejsce w pierwszej połowie VII wieku, część uznaje je za narracje w dużej mierze fikcyjne, mające na celu przekazanie konkretnych idei, wywołanie określonych postaw wśród czytelników. W rozdziale pierwszym badacz przekazał również podstawowe informacje na temat sposobu interpretacji domniemanej postawy Muhammada względem zagadnienia wojen, dopuszczającej tak działania militarne, jak i ewentualne potraktowanie wroga poprzez wzięcie go do niewoli bądź ograbienie jego posiadłości w literaturze poświęconej muzułmanom, naukowej i popularnej, tworzonej na tzw. Zachodzie. Nie jest to jednak tekst poświęcony tekstom średniowiecznym, ale raczej współczesnym interpretacjom, począwszy od dziewiętnastego wieku. Rozdział ten pełni jednocześnie funkcję pewnego wstępu, dlatego na jego końcu podano informacje o strukturze całej książki, a także zastosowanej metodologii badawczej.

W rozdziale drugim (s. 60-102) dane jest nam zapoznać się z zagadnieniami związanymi z wyprawami realizowanymi przez społeczność skupioną wokół Muhammada w okresie poprzedzającym istotną bitwę pod Badrem, którym rzadko poświęca się więcej miejsca w literaturze anglojęzycznej. Przedstawiono tu ekspedycje realizowane przez Hamzę ibn ʻAbd al-Muttaliba, ʻUbajdę ibn al-Harisa, Sa'da ibn Abi Wakkasę, ʻAbdullaha ibn Jahszę, znane w literaturze arabskiej jako *saraja* (najazdy) oraz cztery wyprawy zlecone jakoby przez samego Muhammada, określane mianem *maghazi*. Autor książki szczegółowo analizuje przekazy odnoszące się do tychże, wskazując na fakt, iż pomimo oczywistego charakteru tychże walk, jako konfliktów przede wszystkim na tle rodowym czy plemiennym, niektórzy z muzułmańskich autorów usilnie starali się przedstawić je jako noszące znamiona działań podejmowanych z pobudek religijnych. Ostatecznie uznaje, że dokładna rekonstrukcja przebiegu tych wypraw, motywów dla których były podejmowane bądź ich znaczenia, nie jest właściwie możliwa ze względu na szczupłość, niedokładność, a także charakter propagandowy źródeł prymarnych.

Rozdziały trzeci i czwarty podejmują tematykę z pewnością dużo lepiej znaną, gdyż zagadnienie starć tutaj przedstawionych to element podstawowej historii Muhammada, znanej każdemu mniej lub lepiej zorientowanemu czytelnikowi, zainteresowanemu chociaż w podstawowym stopniu zagadnieniem powstania religii Allaha[1]. W trzecim rozdziale poruszono zagadnienia bitew pod Badrem i Uhudem (s. 103-137). W rozdziale czwartym zaś możemy zapoznać się z kwestią tzw. bitwy rowu, rokowaniami w dolinie Hudajbijja, a także ostatecznym opanowaniem Mekki (s. 138-197). Rzecz w tym, jak Autor interesującej nas tutaj książki podszedł do

[1] W literaturze w języku polskim odesłać można chociażby do prac takich autorów jak: M. Gaudefroy-Demombynes, *Narodziny islamu*, Warszawa 1988; M. Rodinson, *Mahomet*, Warszawa 1994; J. Danecki, *Arabowie*, Warszawa 2001.

tej tematyki. Przedstawia on bowiem niezwykle frapujące uwagi na temat celowego zniekształcania poszczególnych narracji odnoszących się do wymienionych powyżej wydarzeń w zależności od tego, jaką opcję reprezentował dany twórca. Dla przykładu, historycy epoki abbasydzkiej starali się uwypuklać znaczenie przedstawicieli tej gałęzi rodu Kurajszytów, celowo pomijali lub umniejszali udział reprezentantów rodziny umajjadzkiej.

Rozdział piąty (s. 198-246) dotyczy konfrontacji Muhammada i jego wspólnoty w Medynie z pozostającymi w tej miejscowości plemionami żydowskimi, takimi jak Kajnuka, Nadir, czy Kurajza, a także wyprawami przeciwko żydowskim grupom zamieszkującym Chajbar i Fadak. Dobrze znane fakty odnośnie tychże konfliktów zostały w omawianym rozdziale zinterpretowane przede wszystkim z punktu widzenia autorów relacji, jakie zachowały się na ten temat. Dzięki tej perspektywie Autor mógł wskazać, że coś, co było w istocie plemiennymi walkami o wpływy, w miarę upływającego czasu zostało przedstawione przede wszystkim w kontekście religijnej rywalizacji z Żydami, stając się ostatecznie elementem narracji mającej wzywać prawowiernych muzułmanów do konfrontacji z przedstawicielami judaizmu.

Rozdział szósty (s. 247-279) poświęcony został wyprawom wojennym realizowanym przeciwko plemionom arabskim niezwiązanym z Mekką, takimi jak rajd Chalida ibn al-Walida przeciwko Banu Dżazima, bitwie z Banu Kajs w dolinie Hunajn czy ekspedycji na Ta'if. Wszystkie te wydarzenia miały mieć miejsce w roku 630. Według Autora omawianej książki większość narracji poświęconych tym działaniom Muhammada miało na celu przekazanie treści o charakterze polityczno-teologicznym, podkreślającym znaczenie uzyskania jedności plemion arabskich pod jednym przywódcą i z jedną religią, natomiast ich przekaz jest efektem opowieści skonstruowanych w okresie późniejszym, kalifatu w pełnym rozkwicie. W rozdziale siódmym (s. 280-322) podjęte zostały zagadnienia wypraw przeciwko cesarstwu bizantyńskiemu, które miał zaordynować jeszcze Muhammad przed swoją śmiercią, takie jak starcie pod Mu'ta, ekspedycja na Tabuk czy rajd na Syrię dowodzony przez 'Usamę.

Autor omawianej pracy wskazał przede wszystkim na te elementy narracji historyków muzułmańskich, w których można znaleźć elementy propagandowe, związane z podkreślaniem czy to roli partii szyickiej w osobie 'Alego, czy też abbasydzkiej, wyolbrzymiające rolę 'Abbasa jako jednego z głównych inicjatorów tych przedsięwzięć przeciwko chrześcijańskiemu cesarstwu. Tym samym wskazał na ten wymiar relacji, który pozwala wyodrębnić polityczne lub religijne zaangażowanie poszczególnych twórców muzułmańskich, co zaś za tym idzie, podważyć ich wartość faktograficzną. W zakończeniu książki (s. 323-332) Autor podkreśla, że jego podstawowym celem było wykazanie, że relacje historyków muzułmańskich, które możemy wykorzystywać do rekonstrukcji przedstawionych w monografii wydarzeń, zostały napisane przede wszystkim w celu uprawomocnienia własnych stanowisk politycznych czy religijnych i muszą zostać poddane szczególnie troskliwej weryfikacji pod względem wartości fak-

tograficznej. Są one przede wszystkim dziełem kultury mówiącym więcej o czasach, w których powstały niż o działalności Muhammada. Trudno więc na ich podstawie dokonać wiarygodnej rekonstrukcji wydarzeń. Książka zawiera również podstawowe informacje o Autorze (s. 333-334), bibliografię (335-372), a także indeksy (s. 373-400). W pracy znajdziemy słowniczek używanych terminów (s. XIII-XIV).

Wydaje się, że omawiany tutaj tekst nie zawiera wielu nowych ustaleń, ale jest raczej pewnego rodzaju podsumowaniem dotychczasowych dyskusji, co trudno uznać za zarzut, skoro mamy do czynienia z książką w dużej mierze historiograficzną, przedstawiającą znalezione przez Autora tropy interpretacyjne dotyczące militarnej działalności Proroka. Jest to jednocześnie praca przygotowana bardzo skrupulatnie, czego dobrym przykładem jest np. część poświęcona zachodnim badaczom zajmującym się osobą Muhammada. To streszczenie poglądów wielu autorów piszących na temat islamu w XIX i XX w. może bardzo owocnie posłużyć jako lektura podstawowa we wszelkiego rodzaju kursach uniwersyteckich poświęconych zagadnieniu powstania religii Proroka, uświadamiając uczestnikom, jak bardzo różnorodny jest materiał interpretacyjny, odnoszący się do tej problematyki[2]. Istotną wartością tej anglojęzycznej publikacji jest też z pewnością włączenie w dość szerokim zakresie w obręb anglosaskiego dyskursu naukowego ustaleń i idei reprezentowanych przez arabskich badaczy zajmujących się tematyką. Dla osób szczególnie zainteresowanych zagadnieniami powstania islamu czy działalności politycznej Muhammada z pewnością najbardziej cenne są te fragmenty książki, które Autor poświęcił na dość szczegółowe omówienie zagadnień wypraw wojskowych podejmowanych jeszcze przed bitwą pod Badrem.

Recenzowana książka stanowi z pewnością cenny wkład w poznanie historii militarnej rodzącego się państwa muzułmańskiego. Warto w tym miejscu przytoczyć opinię jednego z najbardziej wpływowych współczesnych badaczy islamskiej historiografii, jakim jest Luke Yarbrough[3], jednocześnie obok takich historyków jak David B. Cook, Fred M. Donner, Gabriel S. Reynolds i Uriel Simonsohn – pierwszego recenzenta publikacji, który uznał omawianą pracę za najlepiej udokumentowaną książkę odnoszącą się do wojskowej działalności Proroka dostępną obecnie w języku angielskim – powinniśmy uznać to za najlepszą rekomendację recenzowanej monografii.

---

[2] Można oczywiście skorzystać z prac dostępnych w języku polskim, autorstwa Marcina Grodzkiego, przede wszystkim: *Panteon sceptyków. Przegląd współczesnych teorii naukowych poświęconych genezie islamu*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2017, jednak w omawianej książce zostały one przedstawione w sposób skrótowy, jednocześnie zawierający podstawowe informacje odnośnie myśli i idei reprezentowanych przez poszczególnych badaczy.

[3] Znanego przede wszystkim z pracy: *Friends of the Emir: Non-Muslim State Officials in Premodern Islamic Thought*, Cambridge University Press 2019.

Bibliografia

Danecki J., *Arabowie*, Warszawa 2001.

Gaudefroy-Demombynes M., *Narodziny islamu*, Warszawa 1988.

Grodzki M., *Panteon sceptyków. Przegląd współczesnych teorii naukowych poświęconych genezie islamu*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2017.

Ibrahim A.S., *A Concise Guide to Islam: Defining Key Concepts and Terms*, Baker Academic 2023.

Ibrahim A.S., *A Concise Guide to the Life of Muhammad: Answering Thirty Key Questions*, Baker Academic 2022.

Ibrahim A.S., *A Concise Guide to the Quran: Answering Thirty Critical Questions,* Baker Academic 2020.

Ibrahim A.S., *Conversion to Islam: Competing Themes in Early Islamic Historiography*, Oxford University Press 2021.

Ibrahim A.S., *The Stated Motivations for the Early Islamic Expansion (622-641): A Critical Revision of Muslims' Traditional Portrayal of the Arab Raids and Conquests*, Peter Lang 2017.

Rodinson M., *Mahomet*, Warszawa 1994.

Yarbrough L., *Friends of the Emir: Non-Muslim State Officials in Premodern Islamic Thought*, Cambridge University Press 2019.

Błażej Cecota
ORCID 0000-0002-4746-0325
Akademia Piotrkowska
e-mail: blazej.cecota@apt.edu.pl